

Бонарев В.В.

УДК 657.471.1.011.27

ВНУТРІШНІЙ АУДИТ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ТРАНСАКЦІЙНИМИ ВИТРАТАМИ ПІДПРИЄМСТВА

***Анотація.** У статті розкрито сутність, мету та функції внутрішнього аудиту, а також значення внутрішнього аудиту транзакційних витрат в управлінні господарюючого суб'єкту. Запропоновано прогнозовані методичні прийоми проведення та організації внутрішнього аудиту транзакційних витрат та висвітлено труднощі здійснення внутрішнього аудиту такого роду витрат.*

***Ключові слова:** аудит, внутрішній аудит, управління витратами, транзакційні витрати.*

***Аннотация.** В статье раскрыто сущность, цели и функции внутреннего аудита, а так же значение внутреннего аудита транзакционных издержек в управлении хозяйствующего субъекта. Предложено прогнозируемые методические приемы проведения и организации внутреннего аудита транзакционных издержек и отражены трудности осуществления внутреннего аудита такого рода издержек.*

***Ключевые слова:** аудит, внутренний аудит, управление издержками, транзакционные издержки.*

***Summary.** The article reviews the organizational principles of inner audit (its' fundamentals, Aim and functions) and the tasks of the inner audit department. The author stresses that inner audit is focused on the analysis of financial and operational data and examination of the efficacy of the business subject as it is.*

Inner audit is viewed as one of the means for control on the behalfs of the executive management (and/or) owners and is regulated according to the inner normative control commencements.

The common organization and its constituents such as: organizational execution, technical supplies, normative basis and principles of holding the inner audit for enterprise are described also.

The meaning of the concept of expenses management and transactional expenses among them, as well as the main tasks for expenses management are mentioned.

The author mentions the meaning and necessity not only to execute the inner control of transactional expenses and inner audit of the given expenses in the enterprises' management and the meaning of inner audit in the work tasks of inner control department workers.

The author proposes prognostic methods of executing the inner audit (common scientific, documentary and actual check-up) and organizational techniques (selective and computer-using) of inner audit of transactional expenses. The main difficulties of inner audit of transactional expenses at Ukrainian enterprises are listed in the article too.

***Key words:** audit, inner audit, expenses management, transactional expenses.*

Постановка проблеми. Власники вітчизняних підприємств із розвитком ринкових відносин в Україні потребують у зменшенні витрат діяльності та максимізації прибутків підприємства, а оскільки транзакційні витрати виникають на всіх стадіях господарської діяльності підприємства, а їх розміри впливають на собівартість продукції та доходи підприємства, значна увага сконцентрована на плануванні, контролі та управлінні такого роду витратами. У зв'язку з цим постає потреба у дослідженні значення внутрішнього аудиту транзакційних витрат у ефективній діяльності кожного підприємства України та перспективах удосконалення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питань сутності внутрішнього аудиту присвячено низку праць Н. А. Бортник, Ф. Ф. Бутинця, Є. І. Волошиної, С. Б. Ільїної, Т. О. Каменської, П. Н. Майданевич, О. Л. Макєвої, Я. В. Мех, А. М. Соніної, а також окремі питання аудиту та внутрішнього аудиту витрат розглядалися такими вченими: Г. В. Бандрівська, С. В. Голов, Л. П. Кулаковська, Н. М. Левченко, О. А. Петрик, Ю. В. Пича, В. С. Рудницький, А. В. Череп, О. В. Шелковникова, О. О. Яковець та інші.

Транзакційним витратам присвячено праці вітчизняних і зарубіжних вчених, таких як Д. Алена, С. Архієреєва, О. Вільямсона, Т. Еггертссона, К. Ероу, Н. Іванова, Р. Капельюшнікова, Р. Коуза, Г. Кірейцева, Г. Клейнера, В. Кокоревича, В. Кузьменка, С. Малахової, К. Менара, П. Мілграма, В. Милошика, Д. Норта, Г. Олейника, Є. Острома, М. Пушкаря, Р. Ріхтера, Дж. Уолліса, Е. Фуруботна, А. Шастітко, М. Шигун, С. Чена, Ж. Юшак.

Невирішені частини загальної проблеми. Не заважаючи на вагомій здобутки вчених у сфері досліджень внутрішнього аудиту та транзакційних витрат, в основному, як двох незалежних площин, зі стрімким темпом розвитку економіки та зі збільшенням кількості підприємств, а отже зі збільшенням конкурентності на ринку виникає потреба у більш глибокому та детальному розгляді та розробці проблеми внутрішнього аудиту транзакційних витрат, її теоретичному та практичному удосконаленні.

Цілю статті є розроблення теоретичних напрямків дослідження проблеми внутрішнього аудиту транзакційних витрат та її подальше впровадження на різних підприємствах.

Виклад основного матеріалу.

Згідно Закону України «Про аудиторську діяльність» аудит – це перевірка даних бухгалтерського обліку і показників фінансової звітності суб'єкта господарювання з метою висловлення незалежної думки аудитора про її достовірність в усіх суттєвих аспектах та відповідність вимогам законів України, положень (стандартів) бухгалтерського обліку або інших правил (внутрішніх положень суб'єктів господарювання) згідно із вимогами користувачів [4].

Міжнародний інститут внутрішніх аудиторів дає таке трактування: «Внутрішній аудит – це незалежна діяльність з перевірки і оцінки роботи організації в її інтересах» [9, с. 6]. Положення про організацію бухгалтерського обліку та звітності в банках України розкриває, що внутрішній аудит – це незалежний підрозділ, який бере участь у виконанні операцій, а періодично здійснює перевірки та оцінює: адекватність і ефективність заходів системи внутрішнього контролю; повноту, своєчасність і достовірність фінансової та іншої звітності; дотримання принципів і внутрішніх процедур обліку; відповідальність регулятивним вимогам [7]. На думку В. В. Бурцева сутність внутрішнього аудиту розкривається як спосіб організації внутрішнього контролю функціонування усіх ланцюжків управління, який здійснюється співробітниками спеціалізованого підрозділу з метою допомоги адміністративному апарату організації [2, с. 80].

Метою внутрішнього аудиту витрат є встановлення вірогідності даних первинних документів щодо визначення витрат, повноти та своєчасності їх відображення в облікових регістрах, відповідності методики обліку витрат чинним нормативним актам [10, с. 56].

Головна увага внутрішнього аудиту зосереджена на аналізі інформаційної системи, включаючи бухгалтерський облік і супутніх видів контролю, вивченні фінансової та операційної інформації, дослідженні ефективності роботи підприємства в цілому [11, с. 39]

Функціями внутрішнього аудиту є:

1. Планування, в задачі якого входять: визначення мети внутрішнього аудиту; розробка плану аудиторських процедур; визначення правил та прийомів аудиту.
2. Організація: вибір об'єкта аудиту; предмет аудиту; виконавець аудиторських процедур; створення інформаційно-нормативної, матеріально-технічної бази.
3. Операційна функція: визначення бізнес-плану підприємства; оцінка системи обліку та звітності; перевірка дотримання принципів бухгалтерського обліку та чинного законодавства.
4. Контроль: реалізація аудиторських процедур; визначення норм (стандартів) внутрішнього аудиту; зіставлення результатів внутрішнього аудиту з нормами (стандартами);
5. Реалізація матеріалів внутрішнього аудиту: складання звіту та висновку за результатами перевірки; розробка заходів з усунення виявлених недоліків; прогноз фінансової стратегії і розвитку підприємства; участь у реалізації матеріалів внутрішнього аудиту [12].
6. Інформаційна функція полягає в інформуванні керівництва підприємства про результати перевірок, виявлені факти порушень вимог законодавства або внутрішніх правил.
7. Консультативна функція – це надання поточних консультацій працівникам підрозділів [11, с. 40].

Внутрішній аудит може виконувати окремий підрозділ (служба внутрішнього аудиту) або окрема посадова особа, яка компетентна у вирішенні поставлених на неї завдань.

До завдань служби внутрішнього аудиту на підприємстві можна віднести: надання рекомендацій з удосконалення систем бухгалтерського обліку і внутрішнього контролю; проведення експертизи фінансової та оперативної інформації; огляд коштів, які використовуються для ідентифікації, виміру, класифікації та інформування; підготовка огляду ефективності діяльності підприємства; здійснення контролю за дотриманням законодавства і виконання усіма підрозділами підприємства його внутрішньої політики щодо здійснення діяльності [8].

Внутрішній аудит є одним із способів контролю за правомірністю та ефективністю діяльності всіх підрозділів підприємства. Він запроваджується і діє в інтересах його керівника та (або) власників і регламентується внутрішніми нормативними актами для контролю за дотриманням встановленого порядку ведення бухгалтерського обліку, складання й подання звітності, внутрішнього її аналізу, та надійності функціонування всіх систем внутрішнього контролю [11, с. 40].

До принципів побудови внутрішнього аудиту відносяться: спрямованість на реалізацію стратегії підприємства; багатofункціональність; орієнтація на кількісні стандарти; відповідність методів особливостям внутрішніх методик; своєчасність; гнучкість; простота побудови; економічність [12].

Організація внутрішнього аудиту підприємства фактично включає організацію трьох складових, без яких неможлива робота служби внутрішнього аудиту (окремої посадової особи) та її ефективність у системі управління:

- Організаційне оформлення внутрішнього аудиту полягає у формуванні наказу про проведення внутрішнього аудиту. Ця стадія включає такі моменти: визначення об'єкту, суб'єктів та методів перевірки.
- Технічна підтримка, яка полягає у наданні службі внутрішнього аудиту всіма необхідними засобами для здійснення перевірки (канцелярське приладдя, комп'ютерне обладнання). Даний вид підтримки непрямо впливає на діяльність служби внутрішнього аудиту, проте робить зручною діяльність служби та підрозділу, який перевіряється.
- Нормативна база шляхом формування сукупності нормативних матеріалів, які регулюють як статус внутрішнього аудитора (аудиторської служби), методику його/її діяльності, так і порядок функціонування об'єктів внутрішнього аудиту [3, с. 96].

Управління витратами – це цілеспрямоване формування витрат щодо їх видів, місць та носіїв при постійному контролі рівня витрат і стимулюванні їх зниження. Система управління витратами має функціональний та організаційний аспекти. Вона включає такі організаційні підсистеми: пошук і виявлення чинників економії ресурсів; нормування витрат ресурсів; планування витрат за їх видами; облік та аналіз витрат; стимулювання економії ресурсів і зниження витрат [5, с. 48].

Головним завданням управління трансакційними витратами підприємства є підвищення конкурентоспроможності та ефективності функціонування за рахунок оптимального формування витрат [1, с. 21].

Управління трансакційними витратами підприємства є досить трудомістким процесом, але результати такої роботи дають можливість спрямування на ефективні управлінські рішення, тому необхідно в обліковій політиці кожного підприємства встановити сферу відповідальності за такого роду витратами (сфера відповідальності за трансакційними витратами на підприємстві залежить від специфіки та масштабів діяльності господарюючого суб'єкту, нормативно-правового регулювання та ін.). Правильно організований внутрішній аудит допомагає працівникам сфери відповідальності у досягненні поставлених цілей та контролю за виконанням поставлених завдань.

Внутрішній аудит є невід'ємною частиною системи управління підприємством, тому він має допомагати покращити шляхи отримання, обробки, опрацювання та аналізу інформації для правильного, ефективного та оперативного прийняття рішень. Одним із завдань внутрішнього аудиту є вивчення ефективної діяльності системи внутрішнього контролю для пошуку раціональних напрямів удосконалення контролю на підприємстві.

На нашу думку прогнозованими методичними прийомами проведення внутрішнього аудиту трансакційних витрат є: загальнонаукові (аналіз, синтез, дедукція, індукція, спостереження); документальна і фактична перевірка. Методичні прийоми організації внутрішнього аудиту – вибіркового та із використанням комп'ютера [8; 9]. Вибірковий на нашу думку буде ефективнішим, оскільки буде збиратися та опрацьовуватися тільки той масив інформації, що стосується виключно трансакційних витрат, а не всіх витрат, які несе господарюючий суб'єкт. Також для охоплення більшої вибірки, ефективного збору та швидкого аналізу інформації пропонуємо використовувати прийом із використанням комп'ютера.

В управлінні підприємством необхідним є здійснення внутрішнього аудиту трансакційних витрат, яке супроводжується тим, що вища управлінська ланка, яка безпосередньо не займається повсякденним контролем діяльності структурних підрозділів, і тим самим не отримує інформацію, яка постійно виникає на нижчих ланках роботи підприємства, а менеджери не володіють достатнім часом, щоб постійно контролювати (перевіряти) виконання рекомендацій і тому, в більшій мірі, не володіють специфічними інструментами такої перевірки, а це, відповідно, призводить до того, що вони не своєчасно виявляють недоліки та подають недостовірну інформацію вищому керівництву, а тому ефективність діяльності підприємства в цілому знижується.

Ключову ланку у системі управління витратами займає внутрішній аудит, який з одного боку спрямовано на перевірку існуючої системи управління витратами на підприємстві, а з іншого на надання методичних рекомендацій щодо поліпшення ефективності системи обліку та внутрішнього господарського контролю [6, с. 192].

Основними труднощами здійснення внутрішнього аудиту трансакційних витрат виступає відсутня належна нормативно-правова база визначення сутності трансакційних витрат; не розроблена єдина класифікація трансакційних витрат стосовно облікового аспекту; відсутність відображення інформації про трансакційні витрати в первинних документах, реєстрах звітності та у фінансовій звітності; на підприємствах не здійснюється система управлінського обліку трансакційних витрат; відсутня система внутрішнього контролю трансакційних витрат; недостатня кількість методичних розробок з аудиторського контролю, що спричиняє нестачу знань та низьку компетенцію аудитора під час виконання своїх завдань.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Отже, передбачення створення на підприємстві служби внутрішнього аудиту трансакційних витрат дозволить керівникам отримувати оперативну та достовірну інформацію про витрати такого роду, що призведе до раціонального та ефективного управління трансакційними витратами, а відповідно і підніме рівень ефективності роботи підприємства загалом. Проаналізована проблематика окреслює перспективи подальшого розвитку досліджуваної теми.

Джерела та літератури:

1. Бонарев В. В. Основні засади управління трансакційними витратами / В. В. Бонарев // *Materiály VII mezinárodní vědecko – praktická conference “Aktuální vymožnosti vědy – 2011”*. Díl 4. Ekonomické vědy: Praha. Publishing House “Education and Science”. – с. 19-23.
2. Бурцев В. В. Принципы внутреннего аудита / В. В. Бурцев // *Бухгалтерский учет*. – 1998. – № 2. – С. 80-81.
3. Дема Д. І. Організація процесу внутрішнього аудиту на підприємстві / Д. І. Дема // *Вісник ЖДТУ*. – 2010. – №2(52). – С. 95-96.
4. Закону України «Про аудиторську діяльність» від 22 квітня 1993 року № 3125-ХІІ із наступними змінами і доповненнями.
5. Звячкіна В. Ю. Особенности подходов до управления витратами на промышленных предприятиях / В. Ю. Звячкін // *Научные труды ДонНТУ*. Серия: экономическая. Выпуск 33-2, 2008. – с.44-49
6. Коваленко Г. С. Етапи внутрішнього аудиту в системі управління витратами підприємства / Г. С. Коваленко // *Економіка Крима*. – 2012. – №2(39). – С.189-192.
7. Положення про організацію бухгалтерського обліку та звітності в банках України затверджене постановою Правління НБУ від 30.12.98р. № 566.

8. Пшенична А. Ж. Аудит : навчальний посібник / А. Ж. Пшенична. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 320с.
9. Робертсон Дж. Аудит. / Дж. Робертсон. Пер. с англ. – М.: Контакт, 1993. – 496с.
10. Череп А. В., Ярмош В. В. Удосконалення методики аудиту витрат виробництва на промисловому підприємстві / А. В. Череп, В. В. Ярмош // Економіка харчової промисловості. – 2010. – № 3. – С. 53-59.
11. Чуенков А. Є. Сутність та організація служби внутрішнього аудиту / А. Є. Чуенков // Економічний часопис-XXI. – 2010. – № 7-8. – С. 38-42.
12. Шульга А. В., Топоркова О. А. Організація служби внутрішнього аудиту і методика його проведення / А. В. Шульга, О. А. Топоркова // Вісник Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту ім. академіка В.Лазаряна. – 2012. – Випуск 42. – С. 341-346.

Гречина І.В.

УДК 168.4:005

НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО АНАЛІЗУ ПОТЕНЦІАЛУ ВЗАЄМОДІЮЧИХ ПРОЦЕСІВ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ

***Анотація.** Визначені основні складові потенціалу взаємодіючих процесів економічної системи. Досліджені основні авторські підходи до аналізу основних елементів потенціалу взаємодіючих процесів підприємства. Доведено, що в основні багатьох авторських методик аналізу основних складових потенціалу взаємодіючих процесів економічної системи лежать основні напрямки фінансового аналізу які шляхом модельного міксу можна трансформувати у методи потенціалогічного аналізу з урахуванням принципів потенціалії та модальності. Пропоновані основні етапи потенціалогічного аналізу потенціалу взаємодіючих процесів.*

***Ключові слова:** потенціалогічний аналіз, потенціал, методика, модальність, мікс, потенціалія, методи, фінансовий аналіз.*

***Аннотация.** Определены основные составляющие потенциала взаимодействующих процессов экономической системы. Исследованы основные авторские подходы к анализу основных элементов потенциала взаимодействующих процессов предприятия. Доказано, что в основе большинства авторских методик анализа основных элементов потенциала взаимодействующих процессов экономической системы лежат основные направления финансового анализа, которые путем модельного микса трансформируются в методы потенциалогического анализа с учетом принципов потенциации и модальности. Предложены основные этапы потенциалогического анализа потенциала взаимодействующих процессов.*

***Ключевые слова:** потенциалогический анализ, потенциал, методика, модальность, микс, потенциация, методы, финансовый анализ*

***Summary.** Certain basic constituents of potential of interactive processes of the economic system : economic, technological, sociological, naturally-ecological, each of that has a row of own structural constituents, that allows to talk about each as systems with certain subsystems. Otherwise speaking, potential of interactive processes summarizes in itself all present resources of enterprise and source of their formation. The basic authorial going is investigational near the analysis of basic elements of potential of interactive processes of enterprise, namely: integration of conceptions of estimation of potential with conceptions of development of marketing, with determination of next key indicators : volume of mine-out products, size of the fixed and circulating assets, quantity of working, competitiveness; in quality of synthesis of resource and productive potential with determination of specific methods and strategies of development there is symbiosis of quantitative and quality methods.*

It is well-proven that in basic many authorial methodologies of analysis of basic constituents of potential of interactive processes of the economic system basic directions of financial analysis lie that by model mix it is possible to transform in the methods of potential analysis taking into account principles of potent and modality. Expediency of transformation of basic methods of methodologies of financial analysis is well-proven and wavelet to the analysis to the requirements of potential analysis. Offered basic stages of potential analysis of potential of interactive processes.

***Key words:** potential analysis, potential, methodology, modality, mix, methods, financial analysis.*

У сучасний час бурхливий розвиток економіки України після світової фінансової кризи вимагає від підприємств пошуку заходів, спрямованих на підвищення рівня власного потенціалу. Важливе значення в цьому відводиться розвитку різних функцій управління суб'єктами підприємницької діяльності, особливо аналітичної. У попередніх дослідженнях було зроблено висновок щодо відсутності спеціалізованого виду аналізу, спрямованого на якісний аналіз потенціалу економічної системи [1]. Було доведено, що для вирішення існуючої проблеми необхідно розробити відповідний методичний інструментарій потенціалогічного аналізу, який базуючись на основних засадах економічного аналізу реалізує принципи модальності та потенціалії і тим самим вносить нові підходи до оцінки основних складових потенціалу підприємства, що і обґрунтовує актуальність теми дослідження.

Проблемні питання аналізу потенціалу підприємства та аналізу потенціалу взаємодіючих процесів розглянуто у роботах як провідних так і молодих економістів України і країн СНД, таких як: Бачевський Б.Є. [5], Васьковська Я.В. [8], Краснокутська Н.С. [3], Лагун М.І. [7], Отенко І.П. [4], Олексюк О.І. [6], Репін І.М. [6], Федонін О.С. [6] та ін. Дослідження підходів різних науковців дозволило всебічно розглянути існуючу проблему та зробити висновок, що ряд питань щодо аналізу потенціалу взаємодіючих